

ной Литвы и даже бывш. Восточной Пруссии, говорят такие изделия, как янтарные бусы и ожерелья из них, арбалетовидные фибулы со звездчатой и крестовидной ножками, а также впервые найденная в Литве серебряная фибула в виде цакады.

Таким образом, исследования могильника Саугиняй дали новый материал для познания материальной культуры V—VI вв. н. э. не только жемайтов, но и всей остальной Литвы, а также помогли уточнить территорию существовавших в то время племенных союзов.

KAIRĖNĖLIŲ PLOKŠTINIS KAPINYNAS

JONAS STANKUS

Kairėnėlių kapinynas yra Radviliškio raj. Grinkiškio apyl. Geručių k. ¹, 2,5 km į pietus nuo Grinkiškių miestelio, Krakų vieškelio dešinėje. Kadaise prie Kairėnėlių ir Geručių k. ribos yra buvęs nemažas kapinynas, tačiau, imant žvyrą, jis sunaikintas. Išlikusi tik pati šiaurinė dalis. Ji buvo neaukštoje į Sušvės slėnį (pietvakarių ir vakarų kryptimi) nuolaidėjančioje netaisyklingo keturkampio formos kalvelėje. Jos plotas apie 3500 m². Didesnėje kalvelės dalyje molingas gruntas, tik rytiniame pakraštyje aptikta smėlio, žvyro. Iš rytų kapinyną siekia kolūkiečių sodybiniai sklypai, pietuose yra žvyro karjeras (sunaikinta dalis), vakaruose — platus Sušvės slėnis, o iš šiaurės jį juosia nedidelis Kiaunytės upelis (pav. 1).

1976 m. ant Sušvės prie Vaitiekūnų k. pradėta statyti užtvanka. Išsiliejęs vanduo būtų iš dalies sunaikinęs Kairėnėlių kapinyną, todėl 1977—1978 m. jis buvo ištirtas. Apie tyrimų rezultatus trumpai skelbta spaudoje (Stankus J., 1978, p. 164—167; 1980, p. 78—80; Станкус Я., 1978, с. 437—438; 1979, с. 461—462).

Per tyrimus apžiūrinėjant žvyro karjero teritoriją, rastos 2 storagalės žalvarinės apyrankės. Vietos gyventojai pasakojo, kad, kasant žvyrą, buvo aptinkama daug žmonių kaulų, įvairių žalvario ir geležies dirbinių. Iš jų lankinė segė trikampe kojele saugoma Kauno valst. istorijos muziejuje. Į Papilės vidurinės mokyklos rinkinius pateko šaukštinė antkaklė, 2 juostinės apyrankės, lankinė segė lenkta kojele (Tautavičius A., 1968; IAS, b. Nr. 258, p. 75). Kaip vietinės reikšmės archeologijos paminklas Kairėnėlių kapinynas įtrauktas į Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašą ir minimas Lietuvos TSR archeologijos atlase (LAA, t. 3, p. 49).

Laidosena. 1977 ir 1978 m. Kairėnėlių kapinyną ištyrė Lietuvos TSR MA Istorijos instituto archeologai ². Kasinėtame 1539 m² plote aptiktas 31 kapas — 30 nedegintų mirusiųjų ir 1 sudeginto (pav. 2). Ieškant buvusio kapinyno ribų, per 200 m į rytus nuo ištirtų plotų, palei

Grinkiškio—Krakių vieškelį iškasta dar 90 m². Čia kapų nerasta.

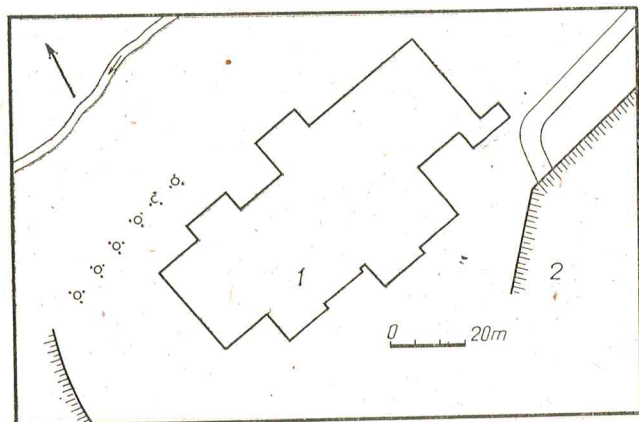
Apie pusę kapų suardyta dirbant žemę arba ieškant lobių. Dirbant žemę suardytuosiuose aptikti beveik visi griaučiai, tik kaulai išjudinti iš pirmąsios padėties (pav. 3:13). Lobių ieškojų suardyti kapai perkasti duobėmis, ir kastoje vietoje nėra griaučių (pav. 3:12). 10 kapų (Nr. 3, 7, 8, 11, 12, 19—21, 23, 28) telikę fragmentai.

Mirusieji laidoti 40—110 cm gylio duobėse (be abejo, jis ne pirminis, nes, dirbant žemę, veikiant atmosferos reiškiniams, žemės paviršius daugelyje vietų nuplautas arba suplautas). Kapo duobės kontūrų ne visur pastebėta. Kiek ryškesni jie kapuose Nr. 1, 3, 6—8, 11—15, 18, kur lengvesnė žemė (smėlis, žvyras). Duobės dydis — 50—106×180—260 cm — priklauso nuo mirusiojo amžiaus ir lyties.

Karstų liekanų neaptikta. Griaučiai labai sunykę, daug kur suardyti, tačiau iš išlikusių jų dalių dažnai dar galima nustatyti laidojimo kryptį ir mirusiojo padėtį.

Kapinyne pastebėta tradicija skirtingos lyties mirusiųosius laidoti priešinga kryptimi. Antai moterys guldytos galvomis tik į šiaurės rytus, rytus ar pietryčius, vyrai — į pietvakarius, vakarus ar šiaurės vakarus.

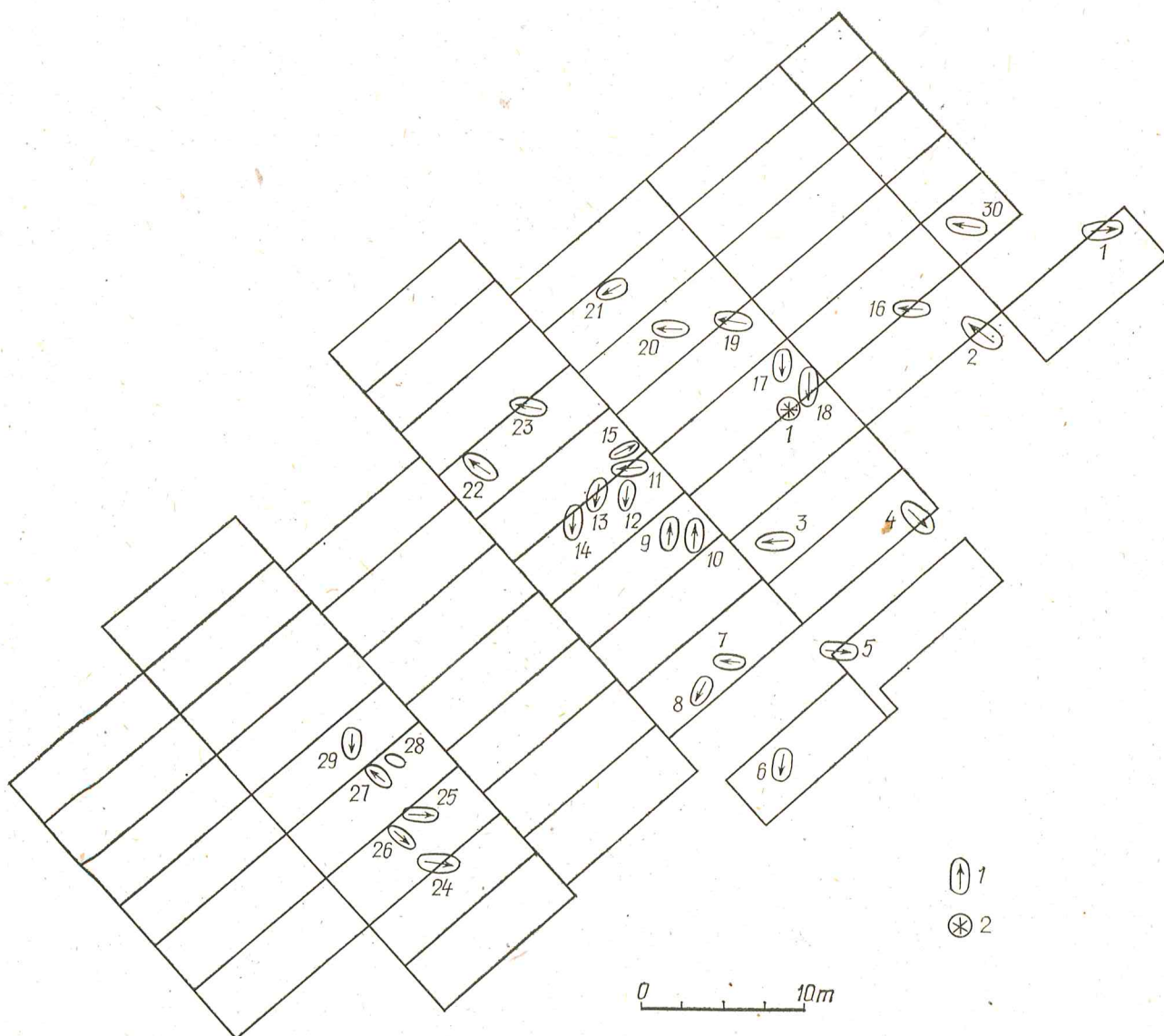
Sprendžiant iš įkapių, 10 kapų galėtų būti vyrų (k. Nr. 7, 8, 11—14, 18, 19, 29, 30), 7 — mo-

1 pav. Kapinyno situacinis planas: 1 — ištirtas plotas, 2 — žvyruobė

¹ Kapinynas vadinamas anksčiau čia buvusio Kairėnėlių kaimo vardu. Dabar Kairėnėliai sujungti su Geručiais.

² Tyrinėjimų ataskaita saugoma IAS (b. Nr. 581 ir 666), radiniai — IEM (neinventorinti).

2 pav. Kapų situacinis planas: 1 — nedegintų žmonių kapai, 2 — sudegintų žmonių kapai

terų (k. Nr. 4—6, 10, 15, 24, 25), 3 — vaikų (k. Nr. 9, 17, 28). Tačiau jeigu paisysime griežtos laidojimo pagal lytį tradicijos, tai iš 10 neaiškių kapų dar galėtume skirti 2 moterų (k. Nr. 1 ir 26) ir 8 — vyrų (k. Nr. 2, 3, 16, 20—23, 27). Tai gi aiškiai daugiau palaidota vyrų. Vaikų kapų labai maža, nes jie dažniau būna negiliai ir greit suardomi.

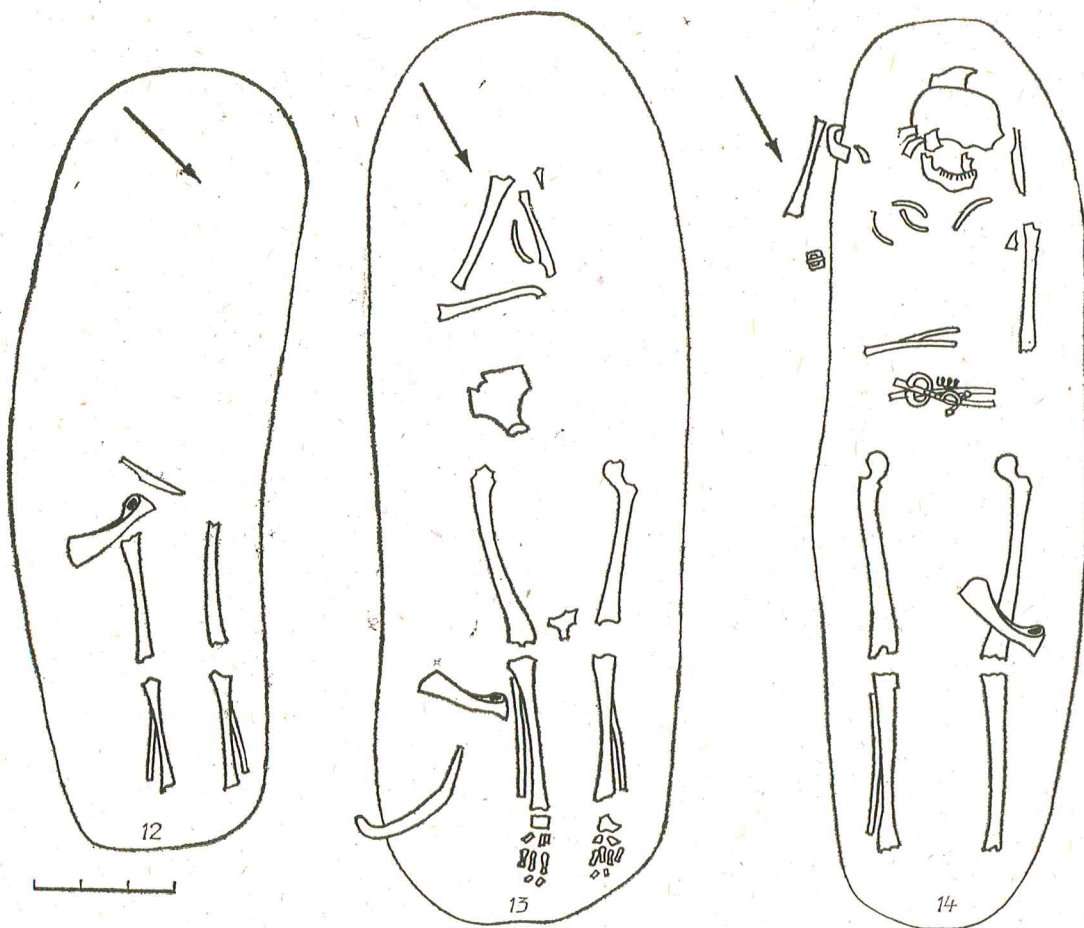
Kai kuriuose kapuose prie griaučių aptikta akmenų. Pavienių dėta mirusiojo galvūgalyje (k. Nr. 2, 7), kojūgalyje (k. Nr. 8, 16, 19, 25) arba juosmens srityje (k. Nr. 29). Toks akmenų dėjimas duobės dugne šalia griaučių — II—VI a. vidurio Lietuvos kapams būdingas reiškinys (LAA, t. 3, p. 12; LAB, p. 283).

Mirusieji laidoti aukštiekninki, ištiestomis kojomis. Rankos sudėtos įvairiai: sulenktos per al-

kūnę ir plaštakos kaulai guli ant juosmens (k. Nr. 9, 10, 14, 15) (pav. 4 : 9; 5 : 15) arba viena sulenкта ir padėta ant juosmens, kita — lygiagrečiai su žastikauliu ir plaštakos kaulai guli prie peties po smakru (k. Nr. 6, 24, 30) (pav. 4 : 6; 5 : 29), arba abi rankos sulenktos smailiu kampu ir dilbio kaulai guli beveik lygiagrečiai su žastikauliais, o plaštakų kaulai — arba prie pečių, arba po smakru (k. Nr. 1, 4, 17, 18, 29) (pav. 4 : 4; 5 : 29).

Kai kuriuose kapuose rasta degusių, sietinų su laidojimo apeigomis.

Kapinyne aptiktas ir sudeginto mirusiojo kapas (pav. 2). Po kremacijos palaikai (dalis išlikusių kaulų ir angliukai) buvo supilti į 13 cm gylio į dugną siaurėjančią 30×45 cm dydžio duobelę, kurios šiauriniame pakraštyje rasta ge-

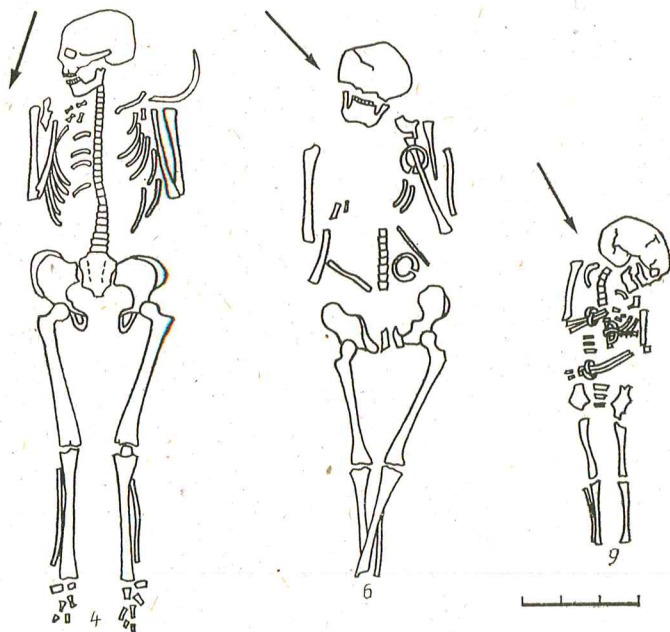
3 pav. K. Nr. 12–14

ležinė sagtis. Ji, atrodo, nebuvo su lauže, nes neapdegusi. Matyt, į kapą įdėta vėliau, kai jau buvo užkasami mirusiojo palaikai.

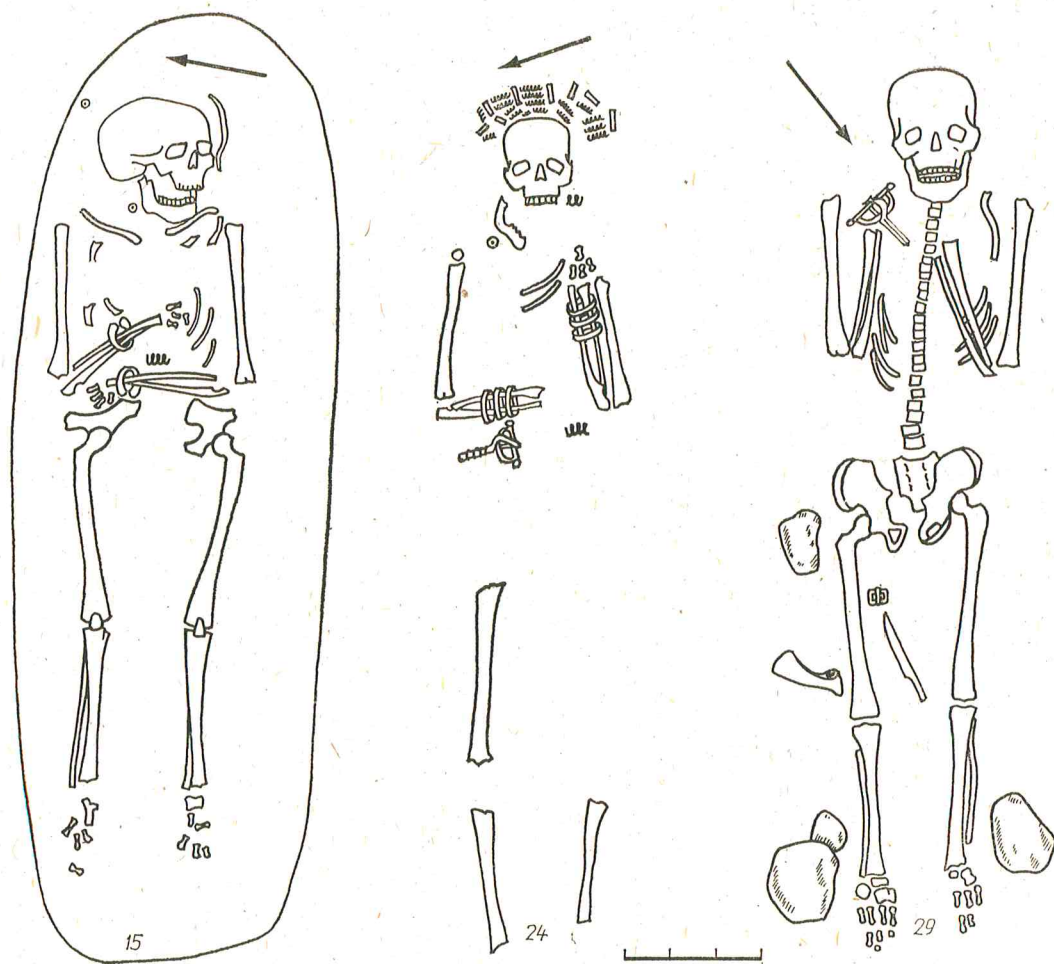
Didesnė mirusiųjų dalis palaidota su įkapėmis — buityje vartotais darbo įrankiais (peiliais, kirviais, pjautuvais, dalgiais, yломis, o vyro kape Nr. 14 rastas ir geležinis skobtas), taip pat papuošalais: žalvarinėmis segėmis, apyrankėmis, žiedais, įvijomis, gintaro karoliais, moters kape Nr. 24 aptiktas žalvarinis apgalvis.

Moterų kapuose daugiausia pasitaikė papuošalų: žalvarinių juostinių ir storagalių apyrankių (pav. 6–8), lankinių žieduotųjų segių (pav. 7; 8). Kape Nr. 9 rastas žalvarinis juostinis žiedas, o kape Nr. 24 — įvijinis. Pastarajame kape buvo ir žalvarinis apgalvis. Moterų kapuose aptikta pavienių gintaro karoliukų. Be to, mergaitės kape Nr. 9 rasta gintaro karoliukų ir žalvarinių įvijėlių aparą. Moterų kapuose Nr. 9, 15, 24 aptikta žalvarinių įvijėlių, kuriomis buvo puošiamos juosmens juostos (k. Nr. 9, 15) arba drabužis prie peties (k. Nr. 24).

Iš darbo įrankių paminėtini pjautuvai ir ylos. Pjautuvų aptikta galvūgalyje (k. Nr. 4, 15) ar-

4 pav. K. Nr. 4, 6, 9

5 pav. K. Nr. 15, 24, 29

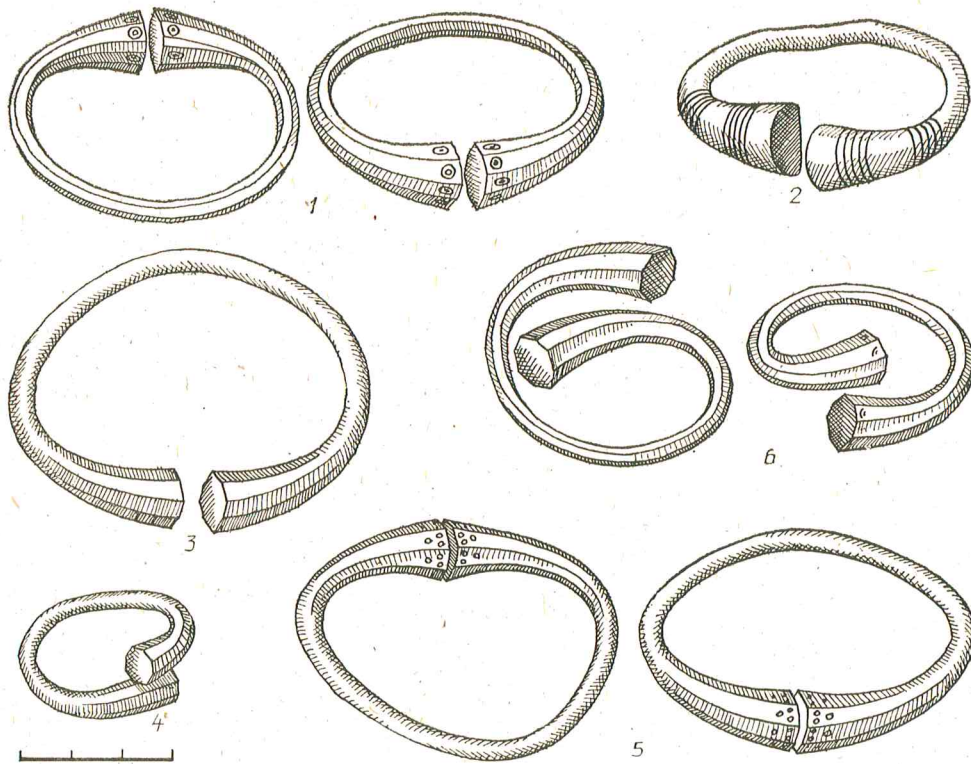
ba prie dešinio blauzdikaulio (k. Nr. 25). Ylos dėtos įvairiai: kape Nr. 5 rasta dešinėje krūtinės pusėje, kape Nr. 6 — prie juosmens. Moters kape Nr. 10 galvūgalyje aptiktas molinis puodelis. Turtingiausias buvo kapas Nr. 24. Prie mirusios viršugalvio aptiktas žalvarinis apgalvis iš įvijėlių ir skersinių plokštelių. Šalia apatinio žandikaulio rastas dvigubo nupjauto kūgio formos gintaro karoliukas. Ant rankų uždėta po 3 žalvarines juostines apyrankes. Žemiau dešinės rankos dilbio kaulų aptikta žalvarinė lankinė žieduotoji segė (pav. 7 : 2).

Vyrų kapuose papuošalų nedaug. Rastos kelios žalvarinės lankinės ilgakojės segės (k. Nr. 14 ir 29; pav. 9 : 2, 6), žalvarinė storagalė apyrankė (k. Nr. 14; pav. 6 : 3) ir žalvarinė įvija (k. Nr. 14). Aptikta daugiau darbo įrankių: geležinių tiesių įtveriamųjų peilių, geležinių siaurašmenių pentinių kirvių. Kape Nr. 13 mirusiojo kojūgalyje padėtas geležinis dalgis, o kape Nr. 14 prie mirusiojo kairio šlaunikaulio rastas geležinis dvirankis skobtas. Peilių kapuose ap-

tikta prie mirusiojo galvos (k. Nr. 11, 14), juosmens (k. Nr. 2, 29, 30), šlaunų srityje (k. Nr. 7, 17, 18). Kirviai dėti taip pat įvairiai: kape Nr. 12 rastas truputį aukščiau dešinio šlaunikaulio, beveik prie juosmens (pav. 3 : 12), kape Nr. 14 — prie kairio šlaunikaulio (pav. 3 : 14), kape Nr. 29 — prie dešiniojo, kape Nr. 13 — ties dešiniu blauzdikauliu, o kape Nr. 19 — kojūgalyje (už pėdų kaulų). Jie pakreipti kotu į mirusiojo galvos pusę, ašmenimis į mirusįjį arba nuo jo.

Kapuose Nr. 14, 18, 29 ir degintiniame kape Nr. 1 rasta geležinių sagčių. Kadangi kapai apardyti, tai jos jau išjudintos iš pirmąkart padėties. Kape Nr. 14 sagtis gulėjo dešinėje pusėje aukščiau juosmens, kape Nr. 29 — prie dešinio šlaunikaulio, kape Nr. 18 — ties dešiniu dubens kaulu. Taigi visos jos rastos juosmens srityje, ir nėra abejonės, kad tai diržų sagtys.

Įkapių gausumu skiriasi vyro kapas Nr. 14. Mirusysis palaidotas su žalvariniais papuošalais: ant kairės rankos riešo uždėta storagalė daugiakampio skersinio pjūvio apyrankė (pav.

6 pav. Žalvarinės storagalės apyrankės: 1 — iš k. Nr. 6, 2 — iš k. Nr. 17, 3 — iš k. Nr. 14, 4 — iš k. Nr. 28, 5 — iš k. Nr. 15, 6 — rastos atsitiktinai

6 : 3), truputį žemiau jos aptikta lankinė ilgakojė segė (pav. 9 : 6), o aukščiau jos, juosmens srityje — įvija. Iš darbo įrankių paminėtinas įtveriamasis peilis, gulėjęs kairėje mirusiojo galvos pusėje. Aukščiau kairio kelio rastas kirvis, o prie penties — geležinis dvirankis skobtas. Mirusysis buvo sujuostas diržu su geležine sagtimi. Kadangi kapas, kaip minėjome, apardytas, kai kurios įkapės išjudintos iš vietos, tarp jų ir sagtis, rasta ne prie juosmens, o aukščiau (pav. 3 : 14).

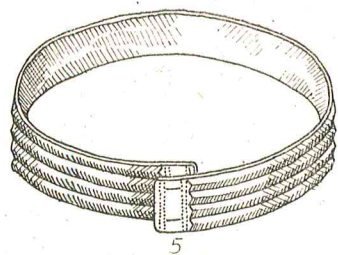
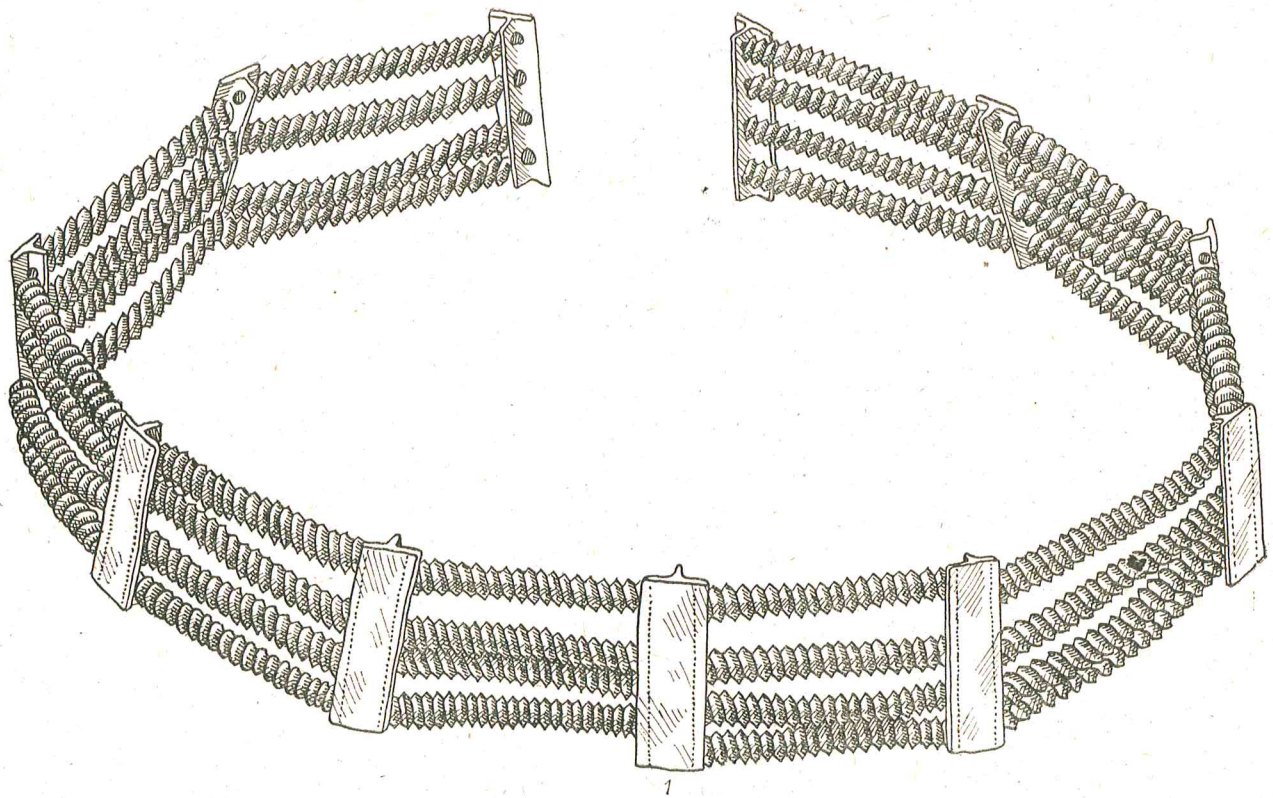
Kapinyne aptikti 3 vaikų kapai. Įkapės — žalvarinės juostinės trikampio skersinio pjūvio ir storagalės apyrankės. Tik berniuko kape Nr. 17 rastas geležinis tiesus įtveriamasis peilis. Iš vaikų kapų turtingiausias yra mergaitės kapas Nr. 9. Ant rankų aptikta po juostinę trikampio skersinio pjūvio apyrankę. Ant dešinės rankos pirštelio buvo užmautas žalvarinis juostinis žiedelis. Prie kairės rankos alkūnės (juosmens srityje) aptikta žalvarinė įvija. Prie mirusiosios kaklo rasta apvara iš 6 gintaro karoliukų ir žalvarinių įvijėlių tarp jų.

Įkapių rasta ne visuose kapuose. Jų neaptikta kapuose Nr. 1, 2, 16, 20—23, 26, 27, kurių dalis (k. Nr. 20, 21, 23) yra labai suardyti, išlikę tik fragmentai. Todėl sunku tiksliau pasakyti, buvo juose įkapių ar ne.

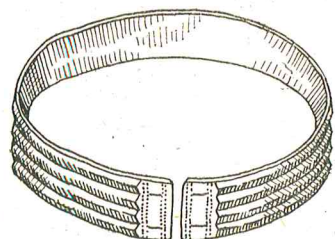
Radiniai. Kairėnėlių kapinyne aptikti 82 dirbiniai: 63 buvo kapuose, 16 pasitaikė perkasose kaip atsitiktiniai radiniai ir 3 (2 žalvarinės storagalės apyrankės ir žalvarinė įvija) — žvyro karjere (jau suardytoje kapinyno dalyje). Daugiau negu pusė dirbinių (46) yra žalvario ir gintaro papuošalai ar jų fragmentai. Kitą radinių dalį (36) sudaro geležiniai darbo įrankiai ir buitje vartoti daiktai.

Iš darbo įrankių kapinyne daugiausia aptikta peilių — 12 (pav. 10): 10 rasta kapuose, 2 — atsitiktinai. Kaip įkapė jie dažniau dėti į vyrų kapus. Iš 10 pasitaikiusių peilių 8 aptikti vyrų kapuose (Nr. 3, 7, 11, 12, 14, 18, 29, 30), 1 — berniuko kape Nr. 17 ir 1 — moters kape Nr. 25. Jie gerai išsilaike, tik vienas lūžęs pusiau (30 pl. 2 B kv.) ir vieno nulūžusi viršūnė ir įkotės galas (k. Nr. 25).

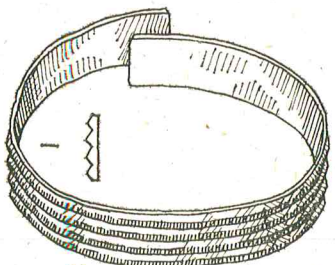
Kapinyne rasta geležinių tiesių peilių. Jų geležtės nuo 12,5 iki 24 cm ilgio. Tik vyro kape Nr. 18 pasitaikė gerokai didesnis peilis — 31,4 cm ilgio. Jį reikėtų laikyti ne darbo įrankiu, o ginklu — kovos peiliu. Geleztės 1,7—2,5 cm pločio, nugarėlės 0,4—0,6 cm storio. Taigi jų, kaip ir visų to meto peilių, geležtės yra kylio formos skersinio pjūvio. Peilių įkočių ilgis priklauso nuo jų dydžio, yra nuo 3,3 iki 8,5 cm. Ant

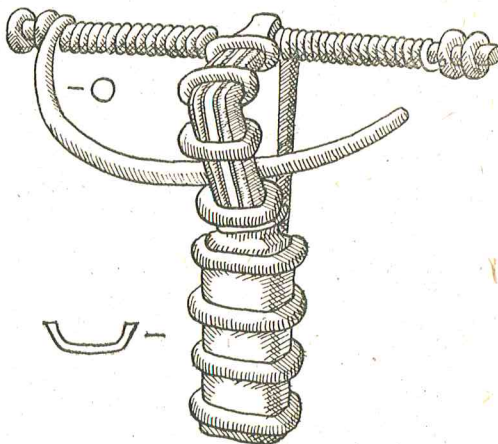
5

6

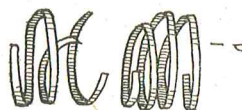
7

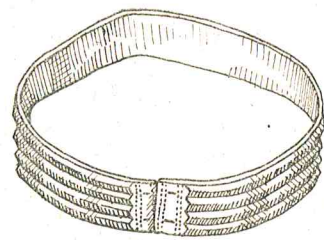
2

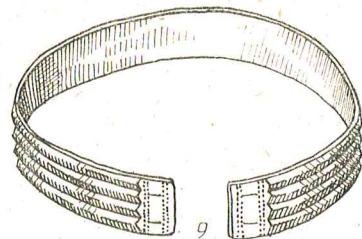
3

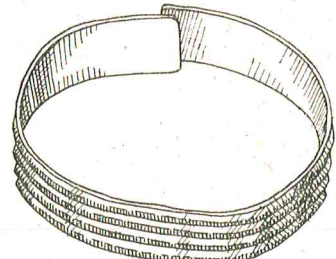
4

8

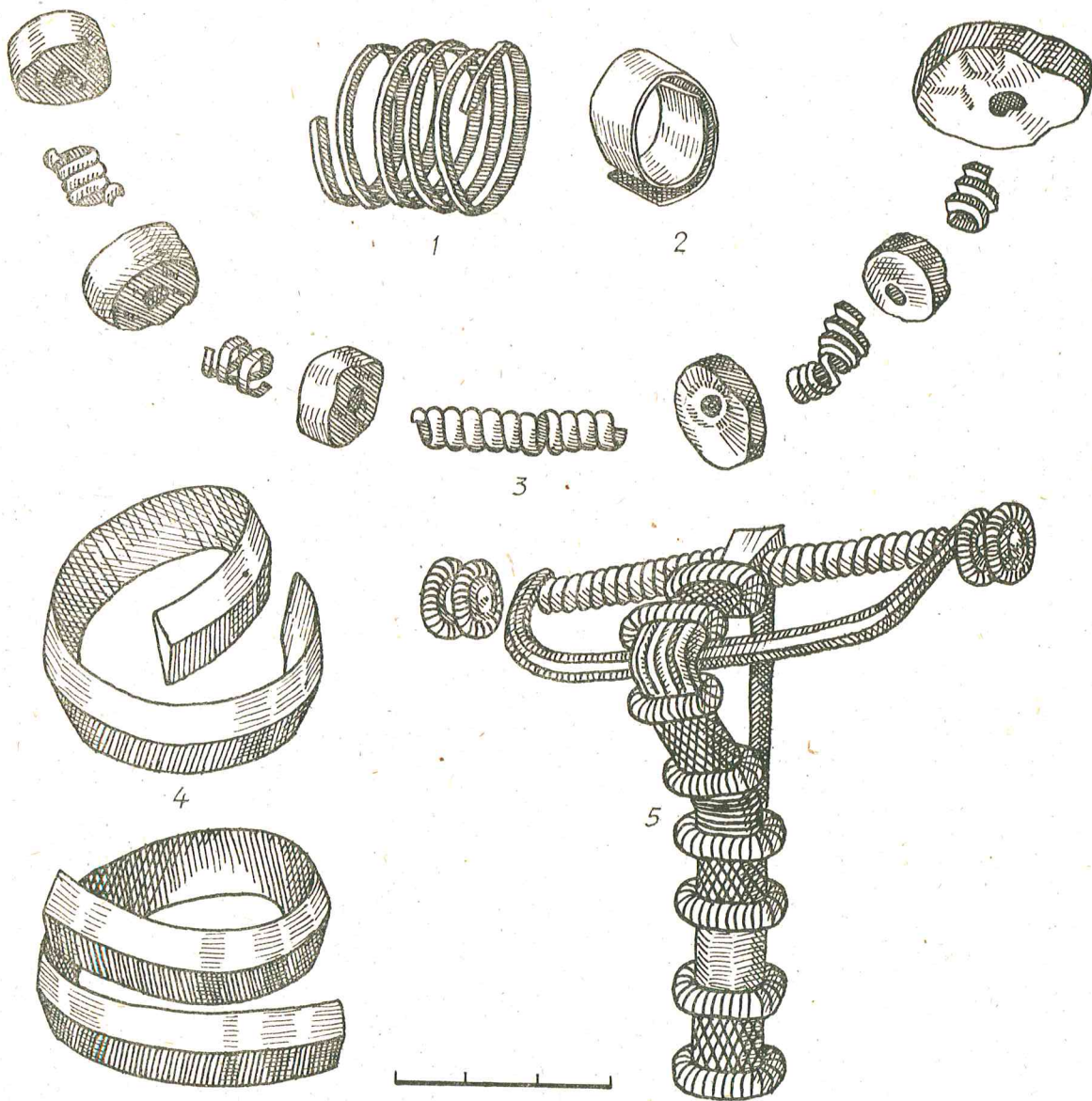

9

10

7 pav. K. Nr. 24 radiniai: 1 — apgalvis, 2 — lankinė žieduotoji segė, 3 — gintaro karoliukas, 4 — įvijinis žiedas, 5 — 10 — juostinės apyrankės

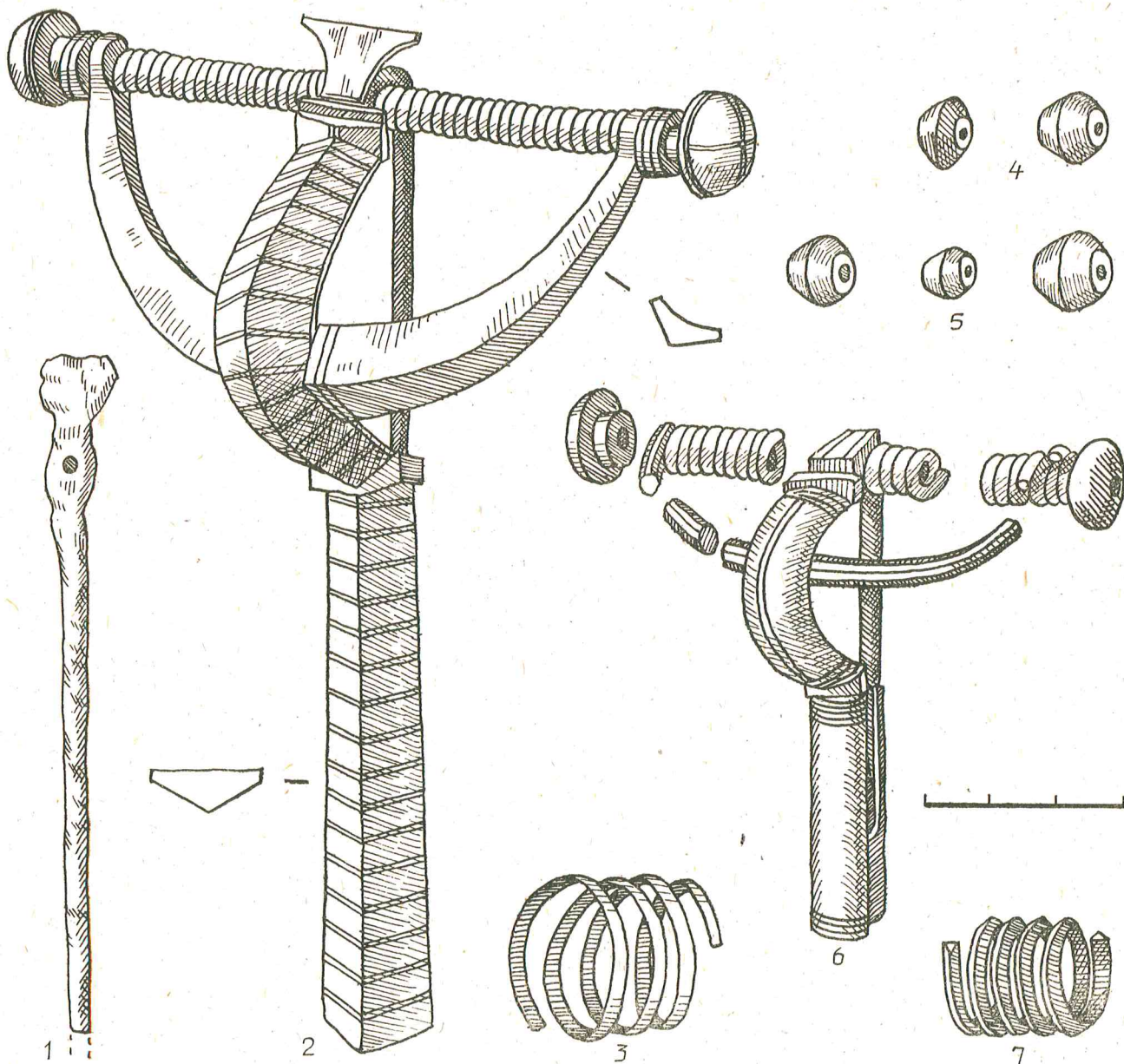
8 pav. K. Nr. 9 radiniai: 1 — įvija, 2 — juostinis žiedas, 3 — karolių apvara, 4 — juostinės apyrankės, 5 — žieduotoji lankinė segė

kai kurių įkočių dar pastebėta išlikusių medinių kotų liekanų (pav. 10 : 3, 5, 10).

Aptikti 8 geležiniai siauraašmeniai pentiniai kirviai. 6 iš jų rasti vyrų kapuose Nr. 8, 12—14, 19, 29 ir 2 — atsitiktiniai. Kirvių forma ir dydis šiek tiek skiriasi (pav. 11). Kape Nr. 29 ir 31 pl. 4 C kv. — dar nedideli. Jų korpusai 16,7 ir 16,4 cm ilgio. Iš priekio beveik tiesūs, lenkimas ryškesnis iš vidinės — koto pusės. Ašmenys 4,8 ir 5,7 cm ilgio. Pentys apvalios, su pailginta viršutine dalimi (pav. 11 : 6, 7). Kirvakočių skylės beveik apvalios. Kiti 6 kirviai (pav. 11 : 1—4, 8, 9) didesni. Jų korpusai nuo 20,5 iki 25 cm ilgio. Ašmenys taip pat ilgesni — nuo 6,5 iki

7,6 cm. Šių kirvių pentis ir viršutinė korpuso dalis ryškiai lenkti į koto pusę. Todėl tarp ašmenų ir koto susidaro gana smailus kampas. Penčių viršutinės dalys taip pat pailgintos. Skylės kirvakočiams apvalios, pastebimas ryškesnis ar ne toks ryškus perėjimas į ovalą. Kai kuriose yra kirvakočių liekanų.

Kapinyne aptikti 4 pjautuvai (pav. 12 : 2—4). 3 rasti moterų kapuose Nr. 4, 15 ir 25, ketvirtasis — I pl. 6 A kvadrato. Jie išsilaikę blogai — visų įkotės ar smaigaliai nulūžę. Geriausiai išlikusi pjautuvo iš kapo Nr. 25 geležtė, nors ir jo smaigalys bei įkotės galas nulūžę (pav. 12 : 2). Tai vadinamasis lietuviško tipo

9 pav. Radiniai iš kapų: 1 — geležinis nuokamienis smeigtukas iš k. Nr. 15, 2 — lankinė ilgakoję segė iš k. Nr. 29, 3 — įvija iš k. Nr. 15, 4 — gintaro karoliukai iš k. Nr. 15, 5 — gintaro karoliukai iš k. Nr. 4, 6 — lankinė ilgakoję segė iš k. Nr. 14, 7 — įvija iš k. Nr. 14

pjautuvą su aukštyn lenktu smaigaliu. Kitų pjautuvų smaigaliai taip pat nulūžę (išlikusios tik 14—19,5 cm ilgio geležčių dalys), todėl sunku spręsti apie jų formą. Kape Nr. 25 rasto pjautuvo geležtė 23 cm ilgio. Apskritai geležtės 1,9—2,5 cm pločio, nugarėlės 0,4—0,6 cm storio. Vidurio Lietuvos kapinynuose pjautuvų aukštyn lenktomis viršūnėmis aptinkama neretai (LAB, p. 305—306; LAA, t. 4, p. 120; Jovaiša E., 1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 82—83; Merkevičius A., 1974, p. 60).

Dalgiai. Vyro kape Nr. 13 rastas dalgis (pav. 12: 1), kurio geležtės smaigalys smarkiai lenktas žemyn. Tarp geležtės ir kojelės ryškus užlenkimo, būdingo vėlesniems dalgiams, dar nėra. Šio kojelė be aiškesnio užlenkimo pereina į geležtę. Įkotė į galą smailėja. Dalgis 26 cm ilgio. Geležtė viduryje — 2,5 cm pločio, nugarėlė 0,6 cm storio. Įkotė 7,5 cm ilgio ir baigiasi trumpu užlenkimu, skirtu įtvirti į dalgiakotį.

Kito dalgio fragmentas rastas 5 pl. 6 A kvadrante. Jo viršūnė ir įkotė nulūžusios, išlikusi tik

10 pav. Geležiniai peiliai: 1 — iš k. Nr. 18, 3 — iš k. Nr. 3, 4 — iš k. Nr. 12, 5 — iš k. Nr. 29, 7 — iš k. Nr. 14, 8 — iš k. Nr. 30, 9 — iš k. Nr. 11, 10 — iš k. Nr. 7, 11 — iš k. Nr. 25, 12 — iš k. Nr. 17, 2, 6 — rasti atsitiktinai

13,5 cm ilgio truputį išlenkta geležtės dalis. Atrodo, kad jis buvo stambesnis už kape Nr. 13 rastąjį, nes geležtė yra 4 cm pločio, nugarėlė 0,6 cm storio.

Vidurio Lietuvos kapinynams dalgiai kaip įkapė nebūdingi. Jų dažniau aptinkama Lietuvos pajūrio kapinynuose (LAB, p. 305; LAA, t. 4, p. 117—118).

Skobtas rastas vyro kape Nr. 14. Jis dvirankis, sulaužytas, rankenos suglaustos. Įkotelis 10 cm ilgio. Visas skobtas drauge su darbine dalimi yra 15 cm ilgio, geležtės darbinė dalis —

8,5 cm ilgio ir 2,4 cm pločio (pav. 11 : 5). Skobtas rasta ir to paties laikotarpio Plinkaigalio kapinyne (Jovaiša E., 1978, p. 170; Kazakevičius V., 1980, p. 81).

Kairėnėliuose pasitaikė 6 ylos. Visos geležinės. 2 iš jų aptiktos moterų kapuose Nr. 5, 6 (pav. 13 : 6, 7), vienos dalis rasta vaiko kape Nr. 28 ir 3 — tirtose perkasose (1 pl. 5 A kv., 35 pl. 2 C kv. ir 36 pl. 6 C kv.). Ylos apvalios, o įkotelis — stačiakampio skersinio pjūvio. Ant kai kurių įkočių yra medinių kotų liekanų. Ylos 13—14,8 cm, įkotelis — 4—5,5 cm ilgio.

Ylių moterų kapuose rasta jau minėtame Plinkaigalyje (Jovaiša E., 1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 82) ir kituose vidurio Lietuvos kapinyuose (LAB, p. 284).

Akmeninis verpstukas aptiktas 3 pl. išpjovoje prie 1 C kvadrato. Jis suploto rutulio formos, neornamentuotas, 5×5,6 cm dydžio ir 1,2 cm storio, viduryje pragręžta 0,7 cm skersmens skylutė (pav. 13:2). Tokių verpstukų rasta netoliese esančiame Plinkaigalio kapinyne (Kazakevičius V., 1980, p. 83).

Papuošalai. Kaip anksčiau minėta, daugiau nei pusę visų radinių sudaro papuošalai. Pagal padėtį kapuose ir paskirtį juos galima suskirstyti į šias grupes: galvos, kaklo, krūtinės, rankų papuošalai. Apžvelgsime juos ta tvarka, kaip išvardyti.

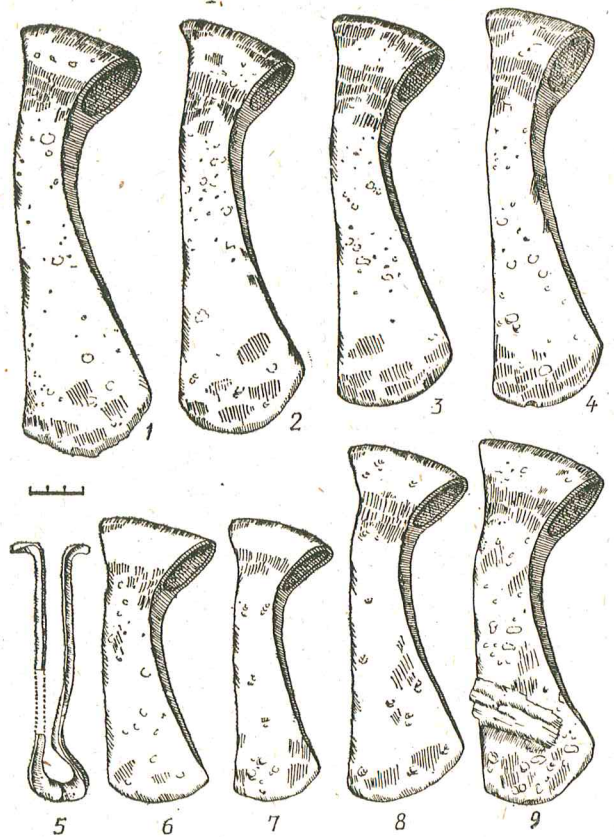
Kape Nr. 24 prie mirusiosios viršugalvio aptiktas apgalvis (pav. 7:1). Jį sudaro 4 eilės išilgai einančių žalvarinių įvijėlių, susuktų iš trikampio skersinio pjūvio vielos. Jos 0,7–0,8 cm skersmens ir 4,5–6 cm ilgio. Skersai įvijų 4–6 cm viena nuo kitos išdėstytos žalvarinės T raidės formos skersinio pjūvio plokštelės. Jų yra 11 (abu galai užbaigti plokštelėmis). Išorinė plokštelė pusė (T raidės viršus) lygi, pakraščiai ornamentuoti įmuštų taškučių eile. T raidės formos kojėlėje yra 4 skylutės siūlams perverti. Suverus žalvarines įvijas ir plokšteles ant siūlo, įvijų galus pridengdavo 3,6–3,8 cm ilgio plokštelės. Kai kurios, ypač jų pakraščiai, stipriai apgadinta korozijos, todėl daugelyje vietų ornamentas išnykęs, kraštai atrupėję. Geriau išsilaičiusios yra 1,1–1,2 cm pločio.

Analogiškų apgalvių rasta ir kituose Žemaitijos kapinyuose, pvz., Pašušvyje (LAB, pav. 216), Sauginiuose (Merkevičius A., 1974, p. 60). Tik kartais jų plokštelės yra paprastesnės, stačiakampės (žr. A. Merkevičiaus straipsnį šioje knygoje, p. 53, pav. 7, 8).

Kaklo papuošalai. Jiems skiriami pavieniai gintaro karoliukai arba kelių karoliukų apvara. Karoliukų aptinkama vien moterų kapuose prie mirusiųjų kaklo. Antai kape Nr. 4 rasti 4 dvigubo nupjauto kūgio formos gintaro karoliukai (pav. 9:5), kape Nr. 15—2 (pav. 9:4), kape Nr. 24 — tik 1. Jie 0,9–1,2 cm aukščio ir 0,7–1,8 cm skersmens.

Mergaitės kape Nr. 9 prie mirusiosios kaklo aptikta karolių apvara (pav. 8:3) iš 6 gintaro karoliukų ir tarp jų įvertų žalvarinių įvijėlių. Karoliukai plokšti, cilindro ir dvigubo nupjauto kūgio formos: 5 beveik vienodo dydžio, 1,4–1,6 cm skersmens. Tik 1 buvo 2,2 cm skersmens. Trumpos žalvarinės įvijelės tarp karoliukų susuktos iš pusiau apvalaus skersinio pjūvio vielos.

Analogiškų vėrinių aptikta ir kaimyniniuose kapinyuose. Pvz., Plinkaigalyje rasta gintaro

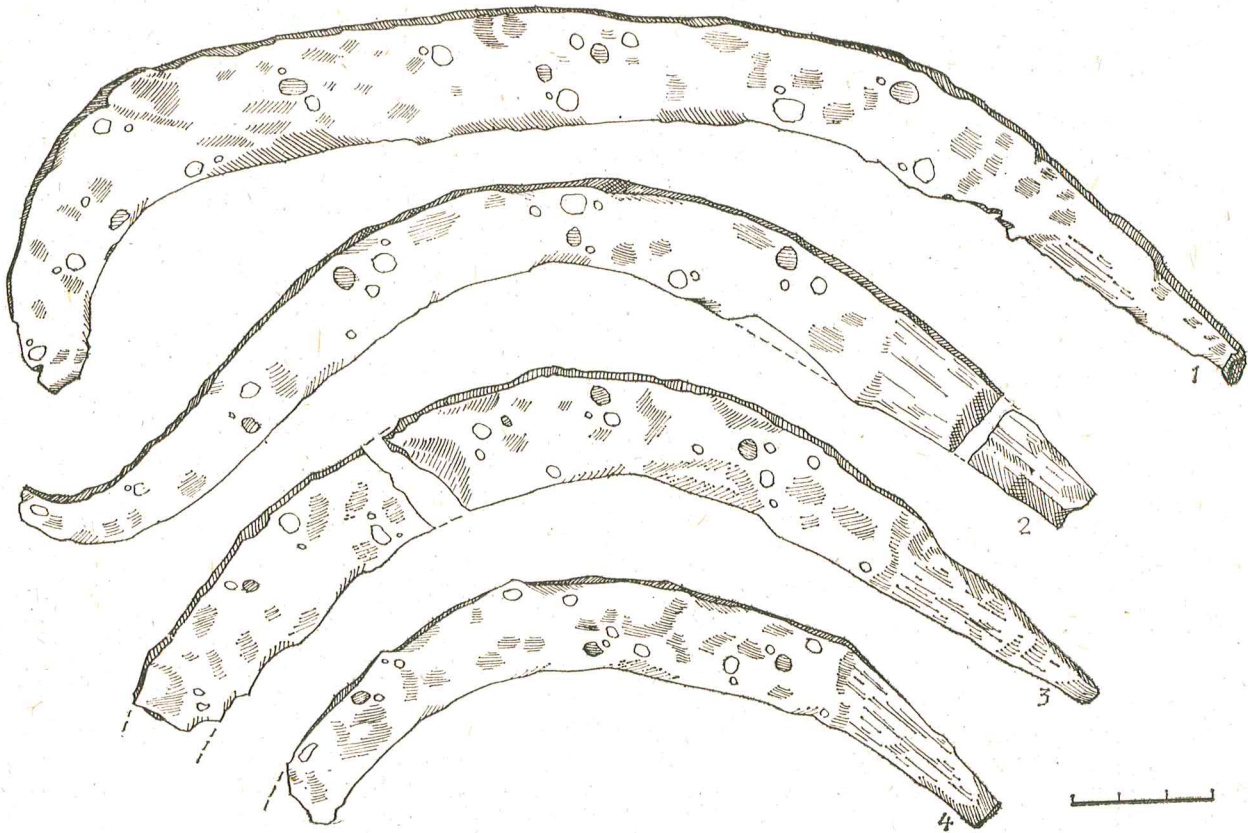
11 pav. Geležiniai siauraašmeniai pentiniai kirviai ir skobtas: 1 — iš k. Nr. 14, 2 — iš k. Nr. 8, 3 — iš k. Nr. 13, 4 — iš k. Nr. 12, 5 — iš k. Nr. 14, 6 — iš k. Nr. 28, 9 — iš k. Nr. 19, 7, 8 — rasti atsitiktinai

ir alavo karoliukų apvarų (Kazakevičius V., 1980, p. 83), Sauginių kapinyne — įvairių gintaro ir stiklo, gintaro karolėlių ir žalvarinių įvijėlių apvara (žr. A. Merkevičiaus straipsnį šioje knygoje, p. 55). Jų pasitaikė ir toliau į vakarus, pvz., Maudžiorų kapinyne (žr. V. Valatkos straipsnį šioje knygoje, p. 19).

Kaip jau minėta, iš ardomo Kairėnėlių kapinyne į Papilės vid. mokyklos kraštotyrininkų rinkinius pateko nedidelė žalvarinė šaukštinė antkaklė (LAA, t. 4, p. 20). Ji galėtų priklausyti IV a. ir būtų bene ankstyviausias dabar žinomas šio kapinyne radinys.

Kapinyne aptiktos 5 segės ir 1 segės fragmentas — įvijos dalis. 4 segės ir fragmentas rasta kapuose, viena — 23 pl. 9 BC kvadrato. Be to, Kauno valstybiniame istorijos muziejuje iš šio kapinyne yra lankinė segė trikampe kojele, o Papilės vid. mokykloje — lenkta kojele. Segių aptikta moterų ir vyrų kapuose. Visos jos lankinės. Galima suskirstyti į 4 grupes: žieduotosios, ilgakojės su lieta užkaba, trikampe kojele ir lenkta kojele.

Rastos 2 žieduotosios segės abi aptiktos moterų kapuose Nr. 9 ir 24. Jos nedidelės —

12 pav. Geležinis dalgis ir pjautuvai: 1 — iš k. Nr. 13, 2 — iš k. Nr. 25, 3 — iš k. Nr. 4, 4 — rasta atsiliktinai

8—8,5 cm ilgio, kojelės ir liemenėliai puošti 8 žiedeliais (4 žiedeliai ant kojelės ir 4 — ant liemenėlio), kurie pagražinti skersiniais ranteliais (pav. 7 : 2; 8 : 5). Abi dabintos sidabrine plokštele su tinklelio ornamentu. Segės iš kapo Nr. 9 sidabrinės plokštelės išdėstytos tarpuose tarp 1 ir 2, 3 ir 4, 5 ir 6, 7 ir 8 žiedelių. Kiti tarpai nepuošti. O segės iš kapo Nr. 24 visa kojelė ir dalis liemenėlio (tarp 5 ir 6 žiedelių) padengta sidabrine plokštele (pav. 7 : 2).

Kitai ornamentuoti ir segių liemenėlių tarpai, nepadengti plokštelėmis. Štai segės iš kapo Nr. 9 liemenėlis tarp 6 ir 7 žiedelių turi 5 išilgines briauneles ir griovelius tarp jų (pav. 8 : 5). Segės iš kapo Nr. 24 liemenėlio dalis tarp 6 ir 8 žiedelių turi 7 iškilias briauneles su grioveliais tarp jų. 3 vidurinės briaunelės labiau iškilusios, todėl liemenėlio skersinis pjūvis atrodo lyg trikampio formos. Kojelės kiek išgaubtos, dėl to jų skersinis pjūvis puslankio formos, jos ir platesnės už liemenėlius. Segės iš kapo Nr. 9 kojelė 1,6 cm pločio, o iš kapo Nr. 24 — 2 cm. Liemenėliai atitinkamai 1,3 ir 1,5 cm pločio.

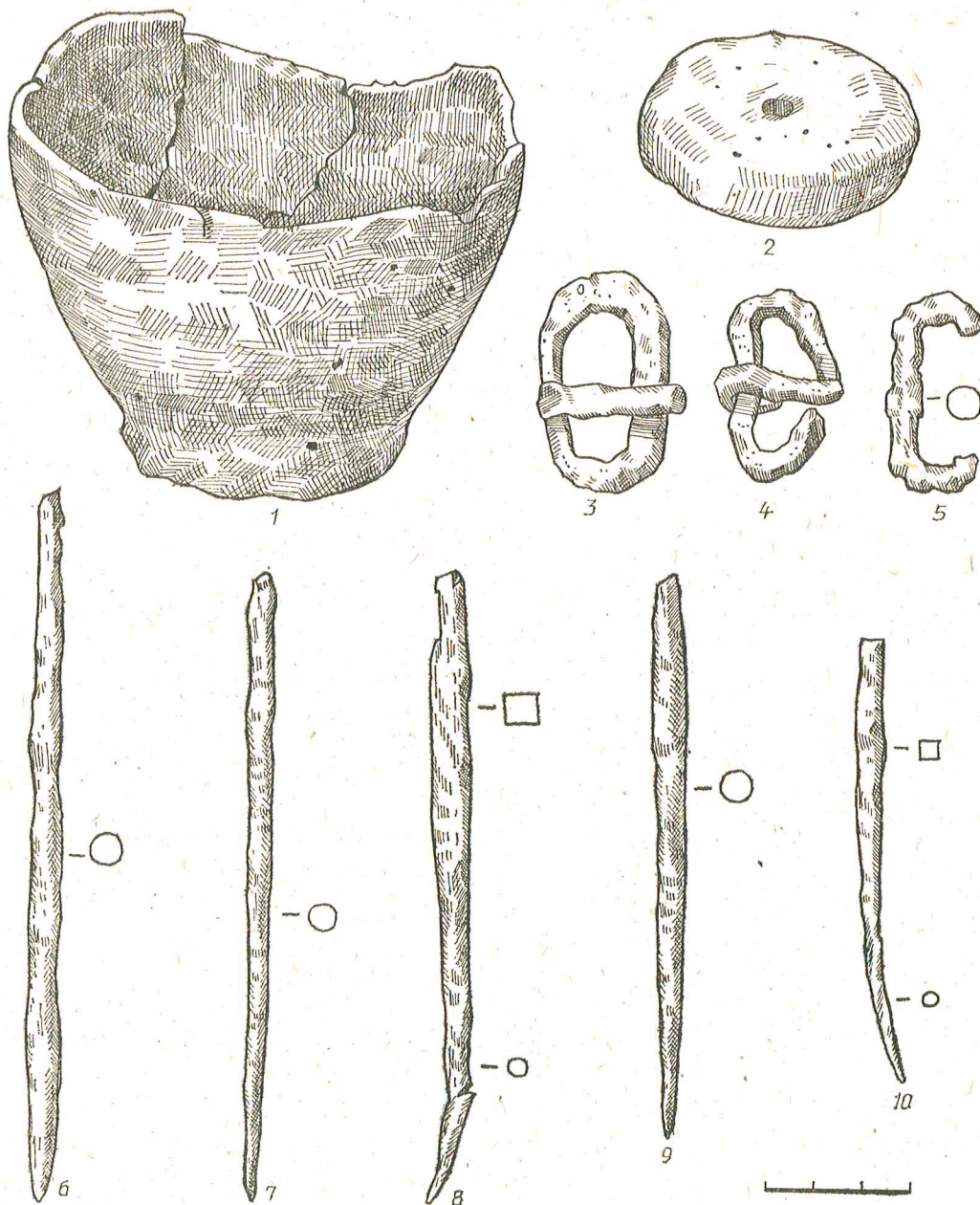
Segių įvijų lankelių skersinis pjūvis irgi skirtingas: kape Nr. 9 rastosios — šešiakampis, o kape Nr. 24 — apvalus. Įvijų galai baigiasi 2 žalvariniais žiedeliais, puoštais skersiniais ran-

teliais. Analogiškos formos ir taip pat ornamentuotų segių rasta Plinkaigalio kapuose Nr. 46 ir 63 (Kazakevičius V., 1978; IIAS, b. Nr. 613, p. 32, 59), Pašuvio kapinyne (LAA, t. 4, p. 41; IEM, EM 5 : 203—205).

Aptiktos 2 ir ilgakojės lankinės segės su lieta užkaba. Rastos vyrų kapuose Nr. 14 ir 29; skiriasi jų forma ir dydis. Segės iš kapo Nr. 14 lūžusi įviją, buoželės, lankelis. Segė 7,8 cm ilgio. Visa vienodo pločio, pusapvalio skersinio pjūvio.

5 skersinių griovelių grupėmis ornamentuota segės kojelės galas ir prie liemenėlio. Toks pat ornamentas kartojasi liemenėlio ir kojelės sandūroje ir prie įvijos. Liemenėlio viduriu išilgai eina 2 grioveliai (pav. 9 : 6). Įvijos lankelis daugiakampio skersinio pjūvio, galai baigiasi žemo pusrutulio formos buoželėmis.

Kape Nr. 29 rasta segė gerokai stambesnė: 15,5 cm ilgio, 8,5 cm ilgio kojеле; trikampio skersinio pjūvio kojelė ir liemenėlis beveik vienodo storio, nors kojelė į galą šiek tiek plėėja. Juos puošia skersiniai grioveliai. Segės lankelis masyvus, netaisyklingo penkiakampio skersinio pjūvio, į galus truputį plonėja. Ties liemenėliu įviją dengia prasikišęs trikampis skydelis. Įvijos galai baigiasi pusapvalėmis buoželėmis, or-

13 pav. Įvairūs radiniai: 1 — molinis puodelis iš k. Nr. 10, 3 — sagtis iš k. Nr. 14, 4 — sagtis iš k. Nr. 29, 5 — sagtis iš k. Nr. 18, 6 — yla iš k. Nr. 5, 7 — yla iš k. Nr. 6 (rasta atsitiktinai: 2 — akmeninis verpstukas, 8—10 — ylos)

namentuotomis grioveliais, kurie dalija jas į 4 dalis (pav. 9:2).

Analogiškų segių rasta Plinkaigalio (Kazakevičius V., 1978; IAS, b. Nr. 613, p. 21, 30), Pašušvio (IEM, EM 5:181, 189) bei kituose vidurio ir vakarų Lietuvos kapinyuose (LAB, p. 328—329).

Lankinės segės trikampe kojele rastos taip pat 2, abi žalvarinės. Viena aptikta 23 pl. 9 BC kv., o kita anksčiau pateko į Papilės vid. mokyklos rinkinius. Segė aplūžusi. Ji 9,6 cm

ilgio, kojelės galas 5 cm pločio; neornamentuota. Liemenėlis pusapvalio skersinio pjūvio, lankelis plokščias. Per jo vidurį eina iškilis briaunelė, todėl skersinis pjūvis lyg trikampio formos. Įvijų galai (reikia manyti, kad toks buvo ir dešinysis) baigiasi 2 žiedeliais, ornamentuotais skersiniais ranteliais. Šio tipo segės būdingos vidurio ir šiaurės Lietuvai (LAB, p. 329). Artimiausi kapinynai, kuriuose rasta analogiškų segių, yra Plinkaigalis (Kazakevičius V., 1980, p. 82) ir Pašušvys (IEM, EM 5:180, 171, 179).

Lenkta kojele segutė, patekusi į Papi-
lės vid. mokyklos rinkinius, nedidelė, be orna-
mentų ir buoželių įvijos galuose. Šios segės bū-
dingos vidurio Lietuvos kapinyams nuo III—
IV iki VI a. (LAB, p. 229).

Geležinis nuokamienis smeigtukas
rastas moters kape Nr. 15 virš mirusiosios kairio
peties šalia kaukolės, po pjautuvu. Juo, matyt,
buvo susegta skara ar apsiaustas. Smeigtuko
adatėlės galas nulūžęs. Išlikusi dalis 10,3 cm il-
gio. Tarp smeigtuko galvutės ir adatos yra pra-
platėjimas su skylute (pav. 9 : 1). Joje aptikta
nedidelė žalvarinė grandelė. Matyt, prie smeig-
tuko buvo prikabinta kažkokia žalvarinė grandinė.
Analogiškos formos smeigtukų rasta ir kai-
myniniuose kapinyuose: Sauginiuose (Merke-
vičius A., 1974, p. 61), Pašušvyje (LAA, t. 4,
p. 78) ir Plinkaigalyje (Kazakevičius V., 1980,
p. 83).

Kapinyne aptikta 2 tipų apyrankių: juostinių
ir storagalių. Visos žalvarinės. Sprendžiant iš
kapų, kuriuose pasitaikė storagalių apyrankių,
jos buvo labiau nešiojamos nei juostinės.

Rastos 8 juostinės apyrankės. 2 aptik-
tos mergaitės kape Nr. 9 ir 6 — moters kape Nr.
24. Kape Nr. 9 rastosios padarytos iš trikampio
skersinio pjūvio juostelės, neornamentuotos.
Visa apyrankė vienodo pločio. Šios apyrankės
skirtos suaugusiajam, tačiau jas nešiojo mergai-
tė. Dėl to jos labiau sulenktos, galai prasikei-
čia (pav. 8 : 4). Apyrankės 4,4—4,5 cm dydžio ir
22,45—22,7 g svorio. Kape Nr. 24 aptiktosios vi-
sos vienodos: padarytos iš 1 cm pločio plonos
juostelės, paviršius puoštas 3 išilginiais griove-
liais. Tarp jų yra iškilios briaunelės. Apyrankių
galai taip pat ornamentuoti. Pakraščiais eina po
2 skersinius griovelius, o nuo jų per 0,5 cm į lan-
kelio vidurį vėl pasikartoja 2 skersiniai griove-
liai. Juose įmušti nedideli trikampėliai (pav.
7 : 5—10). Apyrankės 3,5—3,8×5,7—6 cm dy-
džio, nevienodo svorio — nuo 18,45 iki 21,7 g.

Ištirtame plote rastos 7 storagalės apy-
rankės, dar 2 žvyro karjere (suardytoje kapiny-
no dalyje). Po 2 apyrankes aptikta moterų ka-
puose Nr. 6 ir 15, po 1 — vyro kape Nr. 14 ir vai-
kų kapuose Nr. 17 ir 28. Jos labai vienodos for-
mos: 8 yra daugiakampio skersinio pjūvio ga-
lais (pav. 6 : 1, 3—6) ir tik kape Nr. 17 rastosios
pastorinti galai yra netaisyklingo stačiakampio
suapvalintais kampais skersinio pjūvio (pav.
6 : 2). Vidurinė jų dalis daugiausia plona, ap-
valaus skersinio pjūvio, tik moters kape Nr. 6
aptiktų apyrankių ir vidurinė dalis kampuoto
skersinio pjūvio. Dauguma jų puošta skirtingai
komponuotomis akutėmis. Nevienodas ir šių
apyrankių dydis bei svoris. Kape Nr. 6 rastųjų
galuose tarp briaunelių įmušta po akutę (pav.

6 : 1). Vidinėje pusėje jų nėra. Apyrankės 3,9—
4,1×5,6—6,2 cm dydžio ir 28,85—32,65 g svorio.

Kape Nr. 14 rastos apyrankės galuose išilgai
tarp briaunelių viršuje ir šonuose įmuštos aku-
čių eilės. Apyrankė 5,7×7 cm dydžio ir 41,05 g
svorio. Kape Nr. 15 aptiktų apyrankių galuose,
tarp briaunelių šonuose įmušta po 3 akutes, vir-
šuje — po 2, apačioje po 1 (pav. 6 : 5). Šios apy-
ranks 4,5—4,8×6,3—6,6 cm dydžio ir sveria
44,9—36,2 g. Apyrankės iš kapo Nr. 17 galai
puošti 2 skersinių griovelių grupėmis (pav. 6 :
2). Kape Nr. 28 (pav. 6 : 4) ir žvyro karjere ras-
tų apyrankių pastorinti galai neornamentuoti.
Apyrankė iš kapo Nr. 28 yra 3×3,5 cm dydžio.
Kadangi ji pritaikyta mūvėti vaikui, tai, nors ir
nedidelė, dar sulenkta taip, kad galai prasikei-
čia.

Panašiai ornamentuotų storagalių apyrankių
daugiakampiais galais rasta Beržų, Kėdainių raj.
(KVIM, 748 : 2), Pašešuvio, Raseinių raj.
(KVIM, 1374 : 5), Pašušvio, Kėdainių raj. (IEM,
EM 5 : 137), bei Plinkaigalio, Kėdainių raj., ka-
pinyuose (Kazakevičius V., 1978; IIAS, b.
Nr. 613, p. 30, 56).

Žiedai. Mergaitės kape Nr. 9 ant dešinės
rankos pirštelio rastas žalvarinis 1,4 cm pločio
juostinis žiedelis prasikeičiančiais galais (pav.
8 : 2). Jis neornamentuotas, 1,2×1,8 cm dydžio.
Kitas aptiktas moters kape Nr. 24 prie mirusiosios
dešinės rankos pirštų. Šis žiedas įvijinis
(pav. 7 : 4), 2,1 cm skersmens, susuktas iš žal-
varinės trikampio skersinio pjūvio vielos.

Panašių įvijinių ir iš juostelės sulenktų žal-
varinių žiedų rasta Plinkaigalio (Jovaiša E.,
1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 83), Sau-
ginių (Merkevičius A., 1974, p. 62) ir kituose ka-
pinyuose.

Kiti radiniai. Moterų ir vyrų kapuose
aptikta 1,8—2,5 cm skersmens įvijelių, susuktų
iš trikampio skersinio pjūvio žalvarinės vielos
ar juostelės (pav. 9 : 3, 7). Analogiškų pasitai-
kė Plinkaigalyje (Kazakevičius V., IIAS, b. Nr.
613, p. 16), Vaitiekūnuose, Radviliškio raj.
(Varnas A., 1978, p. 139).

Kapinyne rastos 5 geležinės diržų sagty-
s: po vieną vyrų kapuose Nr. 14, 18, 29 (pav. 13 : 3,
4, 5), sudeginto mirusiojo kape Nr. 1 ir 12 pl.
8 B kvadrate. Jos nukaltos iš pusapvalio (k.
Nr. 18 ir deg. k. Nr. 1) arba keturkampio (k.
Nr. 14, 29, 12 pl. 8 B kv.) skersinio pjūvio gele-
žinio strypelio. Geriau išsilaikiusių sagčių likę
ir liežuvėliai (k. Nr. 14 ir 29). Jie taip pat ketur-
kampio skersinio pjūvio. Sagties iš kapo Nr.
14 priekinės dalies viršus ornamentuotas skersi-
nėmis įkartėlėmis. Panašių geležinių diržų sag-
čių aptikta ne kartą minėtame Plinkaigalio ka-
pinyne (Kazakevičius V., 1980, p. 82).

Moters kape Nr. 10 prie mirusiosios viršugalvio rastas tuščias molinis puodelis. Jis nulipdytas iš rausvo molio su grūsto granto priemaišomis, sienelės lygios. Puodelis 6,8 cm aukščio, viršuje 10 cm, per petelius — 10,3 cm, dugnas 5,8 cm skersmens (pav. 13 : 1).

Chronologija ir paminklo priklausomybė. Apžvelgę Kairėnėlių kapinyno medžiagą, pastebėjome, kad jos nedaug. Tačiau iš jos įmanoma nustatyti kapinyno chronologiją, iš dalies spręsti ir apie jį palikusią žmonių etninę priklausomybę.

Minėjome, jog moterų kapuose Nr. 9 ir 24 aptikta masyvių plačiu liemenėliu ir kojele lankinių žieduotųjų segių, padengtų tinkleliu puošta plokštele. Šio tipo segės paplitusios vakarų, vidurio Lietuvos kapinyuose ir datuojamos V a. pabaiga—VI a. (LAA, t. 4, p. 40). Vyrų kapuose Nr. 14 ir 29 rastos ilgakojės lankinės segės su lieta užkaba skiriamos ne ankstesniam laikotarpiui kaip VI a. (LAB, p. 327—329). Lankinės trikampe kojele segės taip pat buvo labiausiai paplitusios vidurio ir šiaurės Lietuvos V—VI a. kapinyuose (LAA, t. 4, p. 42).

Penkiuose vyrų ir moterų kapuose aptikta stogalių apyrankių, būdingų V—VI a. (LAB, p. 344). Taigi įkapės leidžia kapinyną datuoti V—VI amžiumi. Saukštinė antkaklė ir lankinė segutė lenkta kojele rodytų, kad čia galėjo būti ir IV a. kapų.

Kokiai etninei grupei galėtų priklausyti šis paminklas? Kairėnėlių kapinynas kartais skiriamas žemaičiams (LAA, t. 3, p. 16; Таутавичюс А., 1980, c. 85).

Kalbėdami apie laidoseną, minėjome, kad kai kuriuose kapuose šalia griaučių aptikti keli akmenys. Tai, matyt, galima aiškinti iš ankstesnės pilkapių epochos išlikusia tradicija (LAB, p. 161, 163) arba vidurio Lietuvos laidosenos įtaka (LAB, p. 283). Kapinyne aiškiai atsispindi pa-

protys vyrus ir moteris laidoti priešinga kryptimi.

Kapuose, kaip jau minėta, įkapių negausu. Moterų kapuose darbo įrankių maža — 3 pjautuvai, 2 ylos. Kiek daugiau papuošalų. Turtingesni tik kapai Nr. 9, 24. Kai kuriuose aptikta gintaro karoliukų, o kape Nr. 9 — jų vėrinys. Analogiškų radinių žinoma iš V—VII a. žemaičių kapinynų (Таутавичюс А., 1980, c. 85). Ir dar vienas radinys, siejęs Kairėnėlius su žemaičių kapais, — žalvarinis apgalvis iš kapo Nr. 24. Tokie apgalviai taip pat būdingi žemaičių kapams (LAA, t. 3, p. 16; Таутавичюс А., 1980, c. 85). Vyrų kapuose vyrauja peiliai. Aptiktas dalgis (k. Nr. 13). Papuošalų terasta 2 vyrų kapuose (Nr. 14 ir 29). Tai irgi būdinga žemaičių kapams (Таутавичюс А., 1980, c. 85).

Tad kai kurie laidosenos bruožai bei įkapės rodo Kairėnėlių kapinyną esant artimą žemaičių kultūrinei grupei. Kadangi jis yra žemaičių ir aukštaičių kultūrinių grupių sandūroje, tai jaučiama ir pastarųjų įtaka. Šitai atsispindi žemaičių kapams svetimi siauraašmeniai pentiniai kirviai, pjautuvai atlenkta viršūne ir kt. Be to, žemaičių moterims nebūdingas paprotys drabužį susegti sege (k. Nr. 9, 24). Šiame kapinyne labai maža smeigtukų, kurie kaimyniniuose žemaičių laidojimo paminkluose (plg. skelbiamą Sauginių kapinyno medžiagą šios knygos p. 56) sudaro vieną iš didžiausių radinių grupių, taip pat į kapus visai nedėta iečių. Tuo tarpu bendralaikiuose žemaičių kapinyuose jų jau gana gausu (žr. Maudžiorų ir Sauginių kapinynų medžiagą šios knygos p. 19, 56). Šie bruožai Kairėnėlius labiau sieja su V—VI a. vidurio Lietuvos aukštaičių kapinynais — Plinkaigaliu, Griniūnais, Panevėžio rajone. Pastaruosiuose kapinyuose, kaip ir Kairėnėliuose, tarp V—VI a. nedegintų mirusiųjų kapų aptikta ir pavienių sudegintų, vyrų kapuose beveik nėra iečių, ir vyrų, ir moterų kapuose randama segių.

МОГИЛЬНИК КАЙРЕНЕЛЯЙ

И. СТАНКУС

РЕЗЮМЕ

Грунтовой могильник Кайренеляй расположен в 2,5 км к югу от местечка Гринкишкес (Радвилишкский р-н) справа от дороги Гринкишкис—Кракес. Когда-то между деревьями Кайренеляй и Геручяй находился могильник (название получил по д. Кайренеляй). Большая часть его разрушена во время эксплуатации гравия. Осталась небольшая северная часть, расположенная на невысоком холме.

С восточной стороны могильник окружен подсобными участками, с южной — карьер гравия, с западной — широкая долина р. Шушве, с северной — небольшой ручей Кяуните (рис. 1).

В 1977—1978 гг. экспедиция Института истории АН Литовской ССР на площади в 1539 км² обнаружила 31 погребение: 30 с труположением и 1 с трупосожжением.

Около 50% исследованных погребений было разрушено. У дороги Гринкишкис—Кракес исследовано еще 90 м², однако здесь погребений не найдено.

Умершие захоронены в ямах на глубине 40—110 см. Контуры ям более четкие в погребениях № 1, 3, 6—8, 11—15, 18, в других погребениях они не прослеживались. В зависимости от возраста и пола величина ям была 50—106×180—260 м. Остатков гробов не отмечено.

Ориентация захоронений разная: женщины — головой на северо-восток, восток, юго-восток, мужчины — на юго-запад, запад, северо-запад.

Среди 30 погребений с труположением 10 принадлежат мужским (№ 7, 8, 11—14, 18, 19, 29, 30), 7 — женским (№ 4—6, 10, 15, 29, 25), 3 — детским (№ 9, 17, 28) захоронениям. Среди 10 неясных погребений, строго придерживаясь традиции захоронений по полу, можно выделить: 2 женских (№ 1, 26) и 8 мужских (№ 2, 3, 16, 20—23, 27). В могильнике доминируют мужские погребения, детских очень мало.

Костяки очень плохой сохранности, однако по незначительным остаткам можно судить об их положении и направлении.

В некоторых погребениях у изголовья (№ 2, 7), у изножья (№ 8, 16, 19, 25) или в области пояса (№ 29) обнаружены по паре камней — характерная черта захоронений Центральной Литвы во II—VI вв. (LAA, t. 3, p. 11; LAB, p. 283).

Умершие лежали на спине в вытянутом положении. Положение рук разное: они лежали либо на поясе (№ 9, 10, 14, 15) (рис. 3 : 9; 5 : 15), либо одна рука лежала на поясе, а другая отогнута параллельно плечевой кости (№ 6, 24, 30) (рис. 3 : 6; 5 : 24), либо обе руки положены параллельно плечевым костям (№ 1, 4, 17, 18, 29) (рис. 3 : 4; 5 : 29).

Найдено одно погребение с труположением (рис. 2). Останки умершего (кости, угольки) обнаружены на дне суженной ямы размером 30×45 см на глубине 13 см. В северной ее части найдена железная пряжка, на которой не видно окалин, значит она не была на кремационном костре, а положена во время захоронения умершего.

Большая часть умерших захоронена с инвентарем — орудиями труда и украшениями. Оружия в погребениях не обнаружено. В погребениях № 1, 2, 16, 20—23, 26, 27 совсем нет инвентаря. Всего в могильнике найдено 82 вещи. Большинство из них (46 экз.) — украшения, остальные (36 экз.) — железные орудия труда и бытовые принадлежности.

Железных с прямой спинкой ножей найдено 12 (рис. 10 : 1—12) : 10 в погребениях, 2 — случайные. 8 ножей найдено в мужских погребениях № 3, 7, 11, 12, 14, 18, 29, 30, 1 — в женском № 25 и 1 — в детском № 17. В погребениях они в разном положении: у изголовья в № 11, 14, в области пояса в № 2, 29, 30, в области бедренной кости в № 7, 17, 18. Обнаружено 8 железных узколезвийных с обухом топоров: 6 — в мужских погребениях № 8, 12—14, 19, 22 и 2 — случайные. Положение их разное: в области правой бедренной кости почти у пояса (№ 12, рис. 4 : 12), у левой бедренной кости (№ 14, рис. 4 : 14), у большой берцовой кости (№ 13), у изножья (№ 19). По величине топоры тоже разные: небольшие (рис. 11 : 6, 7) и более крупные (рис. 11 : 1—4, 8, 9). Все топоры лежали топорищами к головам умерших.

Серпов найдено 4 (рис. 12 : 2—4) : 3 — в женских погребениях № 4, 15, 25 и 1 — случайный. Они лежали в погребениях № 4, 15 у изголовья и № 25 у правой берцовой кости. Серпы плохой сохранности. Лучшей сохранности серп литовского типа из погребения № 15 (рис. 12 : 2).

В могильнике найдены 2 косы: 1 в мужском погребении (№ 13, рис. 12 : 1), она лежала у изножья умершего рукояткой к голове, другая — случайная.

Надо отметить, что косы не характерны для погребений Центральной Литвы, они чаще встречаются в могильниках Западной Литвы (LAB, p. 305; LAA, t. 4, p. 117—118).

В мужском погребении № 14 у изножья умершего найдена долба с двумя рукоятками (рис. 11 : 5). Несколько долб того же времени найдено в могильнике Плинкайгалис (южнее Қайренеляй) (Jovaiša E., 1978, p. 170; Kazakevičius V., 1980, p. 81).

Из 6 шил 2 найдены в женских погребениях № 5, 6 (рис. 13 : 6, 7), фрагмент шильев — в детском погребении № 28, 3 — случайные. Шилья лежали по-разному: в погребении № 5 — в области груди, № 6 — у пояса.

В раскопе № 3 кв. 14 обнаружено каменное неорнаментированное пряслице (рис. 13 : 2) величиной 5×5,6 см.

Больше всего было украшений, по назначению их можно разделить на украшения головы, шеи, груди и рук. В женском погребении № 24 найдено бронзовое оголовье (рис. 7 : 1), состоящее из четырех рядов бронзовых спиралей и пластинок. Оно аналогично украшениям головы из других могильников Жемайтии — Пашушвис (LAB, рис. 216), Саугиняй (Merkevičius A., 1974, p. 60). К украшениям шеи относятся отдельные янтарные

бусинки из женских погребений № 4 (рис. 9 : 5) и 15 (рис. 9 : 4). В погребении девочки (№ 9) в области шеи найдено ожерелье из 6 янтарных бусинок, а между ними — бронзовые спирали (рис. 8 : 3). Аналогичные ожерелья найдены и в соседних могильниках: в Плинкайгалис — ожерелье из янтаря и оловянных бусинок (Kazakevičius V., 1980, p. 83), в Саугиняй — из янтарных бусинок и бронзовых спиралей (Merkevičius A., ст. в данном сб.), в могильнике Мауджёрай (Valatka V. ст. в данном сб.). 2 бронзовые фибулы найдены в женских погребениях, 2 — в мужских и 1 — случайная.

По типу фибулы можно разделить на 4 группы. Кольчатые арбалетовидные фибулы (2 экз.) из женских погребений № 9 и 24 украшены 8 колечками (рис. 7 : 2; 8 : 5), а часть корпуса и ножки покрыты тонкими листами серебра с сетчатым орнаментом. Аналогичные по форме и орнаменту фибулы найдены в могильниках Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1978, IIAS, Nr. 613, p. 32, 69) и Пашушвис (LAA, t. 4, p. 41, IEM, EM 5 : 203, 204, 205).

Арбалетовидные фибулы с длинной ножкой и литой застежкой (2 экз.) найдены в мужских погребениях № 29 и 14. Однако по форме и величине они разные (рис. 9 : 2, 6). Такие же фибулы откопаны в могильниках Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1978, IIAS, Nr. 613, p. 21, 30), Пашушвис (IEM, EM 5 : 181, 189) и в других могильниках Центральной и Западной Литвы (LAB, p. 328—329).

Арбалетовидных фибул с треугольной ножкой найдено тоже 2 : одна — в раскопе 23 кв. ВС, а другая находится в средней школе Папиле. Одна арбалетовидная фибула с согнутой ножкой находится в сборах средней школы Папиле.

В женском погребении № 15 найдена булавка с расширяющейся трубчатой головкой (рис. 9 : 1). Такие же булавки извлечены из могильников Саугиняй (Merkevičius A., 1974, p. 61) и Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1980, p. 83).

В могильнике отмечены браслеты двух типов: ленточные и с расширяющимися концами. Браслеты первого типа найдены в женских погребениях № 9 (всего 2 экз., рис. 8 : 4), № 24 (всего 6 экз., рис. 7 : 5—10). Из 7 браслетов с расширяющимися концами в основном многогранного сечения (рис. 6 : 1, 3—6) по 2 найдены в женских погребениях № 6 и 15, по 1 — в мужском погребении № 14 и в детских № 17 и 28. Аналогичные браслеты по

орнаменту и форме найдены в могильниках Бяржай (KVIM 748 : 2), Пашешувис (KVIM, 1374 : 5), Пашушвис (IEM, EM 5 : 137) и Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1978, IIAS, Nr. 613, p. 30, 56).

В женском погребении № 9 обнаружено бронзовое ленточное колечко (рис. 8 : 2), а в № 24 — бронзовое спиральное колечко (рис. 7 : 4). Такие же кольца найдены в могильниках Плинкайгалис (Jovaiša E., 1978, p. 169; Kazakevičius V., 1980, p. 83), Саугиняй (Merkevičius A., 1974, p. 62).

В женских погребениях № 9, 15, 24, в мужском № 14 найдены бронзовые спирали (рис. 9 : 3, 7). Они находились в области пояса (№ 9, 15) или плеча (№ 24).

В мужских погребениях № 14, 18, 29 (рис. 13 : 3, 5, 4), в погребении с трупосожжением обнаружены железные пряжки, аналогичные пряжкам из могильника Плинкайгалис (Kazakevičius V., 1980, p. 82). В женском погребении № 14 у изголовья умершей был помещен глиняный горшок (рис. 13 : 1). Внутри него ничего не было.

Не особенно обильный материал все же дает возможность установить хронологию и частично этническую принадлежность. Ареал распространения массивных кольчатых арбалетовидных фибул, найденных в женских погребениях № 9 и 24, — Западная и Центральная Литва. Датируются они концом V—VI в. (LAA, t. 4, p. 40).

Арбалетовидные фибулы (мужские погребения № 14 и 29) с длинной ножкой и литой застежкой датируются не ранее VI в. (LAB, p. 327—329).

Арбалетовидные фибулы с треугольной ножкой чаще всего встречаются также в могильниках Западной и Центральной Литвы V—VI вв. (LAA, t. 4, p. 42).

В 5 женских и мужских погребениях найдены браслеты с расширяющимися концами, которые характерны для V—VI вв. (LAB, p. 344), что дает возможность отнести их к V—VI вв. н. э., а ложковидная шейная гривна и арбалетовидная фибула с согнутой ножкой показывают, что здесь могли быть также погребения VI в.

Иногда могильник Кайренеляй относят к культурному ареалу жемайтов (LAB, t. 3, p. 16; Таутавичюс А., 1980, с. 85).

В некоторых погребениях у костяков найдено по нескольку камней — традиция эпохи курганов (LAB, p. 161, 163) или влияние захоронений Центральной Литвы (LAB, p. 383).

В могильнике четкая традиция хоронить умерших (женщин и мужчин) в противопо-

ложных направлениях. В погребениях мало инвентаря. Мало орудий труда в женских погребениях (3 серпа, 2 шила). В некоторых погребениях найдены янтарные бусинки, а в женском погребении № 9 — ожерелье из янтарных бусинок. Аналогичный материал известен в могильниках жемайтов V—VII вв. В женском погребении № 24 найдено бронзовое оголовье. В мужских погребениях доминируют ножи, мало украшений, что тоже свойственно погребениям жемайтов (Таутавичюс А., 1980, с. 85).

Некоторые черты захоронения и инвентарь показывают, что могильник Кайренеляй близок жемайтской культурной группе. Но так

как могильник Кайренеляй находится на рубеже поселения жемайтов и аукштайтов, чувствуется влияние последних (узколезвийные с обухом топоры, серпы с отогнутым кверху концом и т. д.). Кроме того, у женщин жемайтов не было традиции застегивать одежду фибулами, здесь мало булавок, которых, наоборот, много у жемайтских женщин. В погребениях нет наконечников копий, что обильно встречается в захоронениях жемайтов. Такие особенности могильника Кайренеляй больше связывают его с могильниками Центральной Литвы, где среди погребений V—VI вв. с труположением находятся погребения и с трупосожжением.

KAŠTAUNALIŲ PLOKŠTINIS KAPINYNAS

LAIMA VAITKUNSKIENĖ.

Kapinynas yra Laukuvos apylinkėje, Šilalės rajone. Šiaurėje jis glaudžiasi prie aukščiausios apylinkės vakarinėje dalyje kalvos, o pietuose ir vakaruose siekia Kaštaunalių pradinę mokyklą ir jai priklausančius ūkinius pastatus. Rytinėje kapinyno dalyje iškilo naujosios Kantautalių gyvenvietės trobesiai (pav. 1).

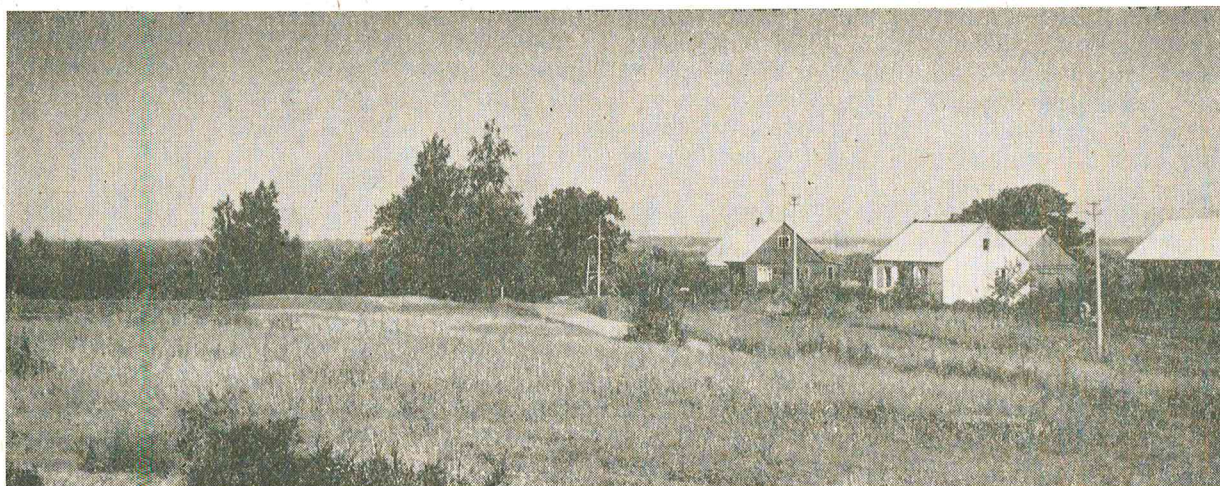
Jau XIX a. viduryje buvo žinoma, kad čia, tuomet vadintame Pakapės lauke, kasant bulviarūsius, būdavo aptinkama žmonių griaučių, senovinių geležinių bei žalvarinių dirbinių. Šios žinios pateko į spaudą (Kosarževskis A., 1923, p. 108—109). Remdamasis jomis, P. Tarasenka Kaštaunalių kapinyną 1928 m. įtraukė į archeologinių paminklų sąrašą (Tarasenka P., 1928, p. 152).

Kapinynas ilgus metus kentėjo nuo įvairių žemės darbų; jame nuolat būdavo išariama kaulų,

senienų. Matyt, tai ir paskatino vietas gyventojus apie 1943—1945 m. tarp Petrikų ir Tverjonienės sodybų pastatyti didelį medinį kryžių. Daug kapų buvo suardyta paminklo rytinėje dalyje, lyginant ir ruošiant vietą būsimai Kantautalių gyvenvietei, taip pat statant namus ir kasant bulviarūsius.

Paminklų susirūpinta apie 1965—1966 m., kai tuometinis Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Šilalės rajono skyriaus inspektorius V. Statkevičius ėmė jį lankyti, vesti užrašus ir rinkti dirbinius išartos dirvos paviršiuje arba pasklidusius tarp kaimo gyventojų¹. Skelbdamas Šilalės rajono archeologijos paminklus, jis mini

¹ 1976—1978 m. radinius V. Statkevičius perdavė Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejui (inv. Nr. AR 589: 101—135), o užrašus — Lietuvos TSR MA IIAS.

1 pav. Bendras kapinyno vaizdas